

ชื่อเรื่อง

กลยุทธ์การอนุรักษ์ควายไทย ชุมชนหนองเทิง ตำบลหนองแขว อำเภอมือง
จังหวัดร้อยเอ็ด

ผู้วิจัย

สาคร ส่งเสริม ปริญญา ปร.ด. (สาขานวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น)

อาจารย์ที่ปรึกษา

ดร.ศักดิ์พงศ์ หอมหวล

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ดร.อุทัย โคตรคก

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม 2556

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ 1) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงการดำรงอยู่ของควายจากอดีตถึงปัจจุบันในพื้นที่เป้าหมาย 2) เพื่อค้นหากลยุทธ์การอนุรักษ์ควายไทย 3) เพื่อขับเคลื่อนกลยุทธ์การอนุรักษ์ควายไทยในพื้นที่เป้าหมาย พื้นที่เป้าหมาย ได้แก่ ชุมชนหนองเทิง ตำบลหนองแขว อำเภอมือง จังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย เครือข่ายกลไกกรมการอนุรักษ์ จำนวน 10 ราย และผู้เลี้ยงควายในชุมชน การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผลการวิจัยเกิดจากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานระดับครัวเรือน การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างจากผู้ให้ข้อมูลหลัก วิเคราะห์และสรุปตามประเภทและชนิดข้อมูล ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistic) การเสวนากลุ่มและการบันทึกข้อมูลภาคสนามนำมาสร้างข้อสรุปเชิงนามธรรมจากเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ โดยเพิ่มเติมข้อมูลเชิงลึกด้วยการสัมภาษณ์

ผลการวิจัย พบว่า การเปลี่ยนแปลงการดำรงอยู่ของควายจากอดีตถึงปัจจุบันในพื้นที่เป้าหมาย เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ กระบวนการผลิตข้าว รูปแบบการเลี้ยงควายและอื่น ๆ แบ่งเป็น 4 ยุค 1) ยุคเกษตรกรรม (ก่อนปี พ.ศ. 2509) ชุมชนดำเนินชีวิตตามวิถีเกษตรกรรมดั้งเดิมเป็นหลัก ทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์เอื้อต่อการดำรงอยู่อย่างเกื้อกูล 2) ยุคยาสูบ (2522) ชุมชนปรับเปลี่ยนพื้นที่นาบางส่วนเพื่อปลูกยาสูบภายหลังการเก็บเกี่ยวข้าว ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอย่างแพร่หลายมากขึ้น ส่งผลให้พื้นที่อาหารธรรมชาติควายลดลง 3) ยุคควายหินนา (2530-2536) ควายลดการใช้แรงงานทำนาและจำนวนลดลงต่อเนื่อง เนื่องจากพื้นที่สาธารณะชุมชนถูกเวนคืนจากรัฐ การปรับเปลี่ยนขั้นตอนกระบวนการทำนา การใช้รถไถนาเดินตามแทนแรงงานควาย 4) ยุคฟื้นฟูควาย (2553) ชุมชนร่วมกันอนุรักษ์อนุรักษ์พันธุ์กรรม

ควายไทยและพื้นที่วิถีการดำรงอยู่ร่วมกัน จากมุมมองเชิงระบบ ควายดำรงอยู่ร่วมกันภายใต้ระบบนิเวศน์วิถีควาย ประกอบด้วย พื้นที่สาธารณะชุมชน นา น้ำและข้าว เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงย่อมส่งผลกระทบต่อกันอย่างสัมพันธ์ ซึ่งความสัมพันธ์การดำรงอยู่ร่วมกันอย่างมีคุณค่าและยั่งยืนนั้น ประกอบด้วยกลยุทธ์การเสริมสร้างสำนึก และกลยุทธ์การพัฒนาระบบนิเวศน์วิถีควายเพื่อการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล โดยอาศัยความร่วมมือเครือข่ายภายในและภายนอก สนับสนุนการขับเคลื่อนกลยุทธ์อย่างต่อเนื่อง

การขับเคลื่อนกลยุทธ์การสร้างสำนึกผ่านหลักการทำบุญทางพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่งผลให้จำนวนควายในพื้นที่เป้าหมายเพิ่มขึ้น ความเชื่อการได้ชีวิตควายคือความเอื้ออาทรต่อชีวิตผู้อื่นเสมือนชีวิตตนอย่างผูกพัน ความเชื่อวัฒนธรรมท้องถิ่นระหว่างคนควายและข้าว เป็นการแสดงออกถึงความเคารพต่อผู้มีพระคุณ เชื่อว่าจะคลบันดาลบังเกิดความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิตและความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง ควายและข้าว เห็นควรสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อพื้นที่วิถีควายและส่งต่อความรู้สู่อนุชนรุ่นหลัง ควายช่วยลดพฤติกรรมการใช้สารเคมีด้วยสำนึกการดำรงอยู่ร่วมกันภายใต้อาหารปลอดภัย เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายภายนอกอย่างกว้างขวางและเป็นสื่อหลักทอความสัมพันธ์เพื่อการแบ่งปันตามวิถีชุมชน จากการขับเคลื่อนกลยุทธ์การพัฒนา สามารถจัดการการดำรงอยู่ร่วมภายใต้ระบบนิเวศน์วิถีควายได้อย่างเกื้อกูลระหว่างพื้นที่สาธารณะชุมชน นา น้ำและข้าว สามารถฝึกสอนควายจนเกิดทักษะและใช้แรงงานต่อเนื่องอย่างภาคภูมิใจต่ออาชีพเกษตรกรรม ประโยชน์จากปุ๋ยคอกสามารถลดต้นทุนการผลิต ลดรายจ่ายครัวเรือนจากการใช้แก๊สชีวภาพมูลควาย สามารถพัฒนาสายพันธุ์โดยพ่อพันธุ์ลักษณะเด่น และโรงเรียนฝึกสอนควาย คนไถนา พื้นที่เปิดสาธารณะเพื่อกิจกรรมร่วมของชุมชนและเครือข่าย ตลอดจนเป็นพื้นที่อนุรักษ์ควายไทยเชิงสัญลักษณ์

TITLE : Strategies for Thai Water Buffalo Preservation in Nong Therng Community,
Nong Waeng Sub-District, Roi-Et Province

AUTHOR : Sakhorn Songserm **DEGREE :** Ph.D. (Innovation for Local Development)

ADVISORS : Dr. Sakpong Homhuan
Dr. Uthai Khotdok

Chairman

Committee

RAJABHAT MAHA SARAKHAM UNIVERSITY, 2013

ABSTRACT

The objectives of the research were to study the life revolution of water buffaloes in Nong Therng community, 2) to design strategies for Thai water buffalo preservation, and 3) to implement the strategies for Thai water buffalo preservation. The research site was Nong Therng community, Nong Waeng sub-district, Roi-Et province, and the target population was ten members of agricultural preservation networks and owners of water buffalo farms in community. The qualitative research was employed to survey the primary data of the farmers through the semi-structure interview of the informants and the data were analyzed and classified. The quantitative data were analyzed by descriptive statistics. The data of the field study were concluded reasonably and supported by the data from the interview.

The research results showed that the life revolution of water buffalo was based on the change of farming area, rice production, and buffalo raising method. The period of water buffalo revolution was divided into 4 ages: 1) Age of agriculture (Before 1966), the life circle of farmers were based on the traditional agricultural way of life with the rich natural resources. 2) Age of tobacco (1979), people used some parts of the rice field for growing tobacco after rice harvest, which affected the grass land for the buffaloes. 3) Age of machine (1987-1993) the machine was gradually used for growing rice including rice harvest, and most of the rice fields were expropriated by the government. 4) Age of buffalo recovery (2010), the association of Thai water buffalo reservation has recovered the life circle of Thai

water buffalo based on the ecological system concosed of public area, rice field, water and rice, which the change affected positively the life circle of the buffalo. In addition, the strategies for building awareness and improving the ecological system for the buffalo affected sustainably, and the cooperation of the internal and external organizations has been very important for the strategic implementation.

The strategies were implemented through the principles of Buddhism and local culture and tradition affected the increasing number of buffaloes in the target community. Regarding the belief in saving life of the buffalo showed the closely relationship between man and buffalo. The belief in local culture, buffalo and rice has showed the respect on the givers/helpers, and this belief should be preserved perfectly for the next generation. The study indicated that using buffalo for rice production decreased the use of chemicals and it was safe for rice consumer. The knowledge was shared by both external and internal network in community. Regarding the implementation of development strategies, the study showed that the water buffaloes were able to live happily in the ecological system, and the buffaloes were trained for growing rice including agricultural purposes. Manure was used for rice growing and it helped the farmers save the cost of rice production. In addition, the farmers were able to produce biogas from the buffalo manure. The public areas were useful for public activities, buffalo feeding and buffalo preservation area.